

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ МІСТІ

Шкуров Є. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри журналістики та реклами

Київського національного торговельно-економічного університету

ORCID ID: 0000-0001-5947-599X

Єнін М. Н.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри соціології

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-3835-2429

yeninmaksym@gmail.com

Коломієць Т. В.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціології

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-2715-7804

Кеннет Лаундра,

кандидат соціологічних наук,

професор кафедри соціології

Університету Міллікіна

Темпи урбанізації на початку XXI століття дедалі пришвидшуються. Для великих міст знаковими стають процеси глобалізації. Глобалізація стала одним із потужних факторів, які детермінують формування й візуально-архітектурної, і культурно-поведінкової та економіко-політичної сфер життя міста. Глобалізація створює й задає загальні тренди поведінкових патернів суспільства, зумовлюючи їх фреймами єдиних процесів на світовому та регіональному рівнях. В українській соціологічній думці бракує рецепції західних дискурсів глобалізації міста. У статті проаналізовано низку тез сучасних західних учених стосовно питань глобалізації та урбанізації. Розкрито взаємозалежність глобалізаційних процесів, комунікації та урбанізації: разом із пришвидшенням процесів комунікації пришвидшується й глобалізація, яка впливає на урбанізацію. Осмислено потенціал глобалізаційних явищ у трансформаційно-урбаністичних процесах: соціально-економічних, соціально-політичних, соціально-культурних. Акцентовано увагу на тому, що глобалізація світового господарства з одночасним розмиванням національного суверенітету сучасних держав, фрагментацією соціально-класової структури, ціннісною трансформацією в напрямі посилення індивідуалістичної орієнтації масової свідомості, комерціалізацією системи вищої освіти формує нову конфігурацію нерівності, у якій найбільш успішні й урбанізовані міста стають центрами технологічних, економічних і культурних інновацій. Розглянуто процеси уніфікації та взаємозалежності, які виразно простежуються на всіх рівнях глобалізаційних практик, особливо в житті міст. Світ уніфікується, що викликає як позитивні, так і негативні рецепції в суспільному та науковому дискурсах. У статті приділено увагу соціологічній інтерпретації міста в контексті урбанізму як способу життя (Urbanism as a Way of Life): розглянуто вплив міського способу життя на трансформацію гендерних ролей,

потенціал універсальної інклюзії в процесах опанування повсякденних практик: велике місто має бути толерантним і мультикультурним.

Ключові слова: місто, соціологія міста, урбанізація, урбаністика, Smart City, Global City, глобалізація, трансформація гендерних ролей, джентрифікація.

Постановка проблеми. Місто здавна було одним із фундаментальних елементів соціологічного дискурсу. До його осмислення зверталися Г. Зіммель, М. Вебер, Ф. Тьоніс, Ч. Бут, Л. Вірт, Х. Зорбо, Е. Бреджесс та інші. Західне місто початку ХХ ст. характеризувалося низкою процесів: індустріалізацією, урбанізацією, відчуженням і виникнення особливого міського способу життя [24]. Сьогодні місто знову концентрує «ключові макросоціальні тенденції сучасності» [24], серед яких – глобалізація. Нова програма розвитку міст ООН підкреслює важливість глобалізаційних процесів і синергетичної взаємодії.

Сучасні міста – середовище проживання мільярдів людей по всьому світові. У 2015 році, за даними ООН, у містах проживало 54% населення світу, або 4 мільярди чоловік, населення міст становило уже близько 55% популяції. Очікується, що через 30 років, до середини ХХІ століття, ця цифра сягне 68% населення Землі. Це явище має виражений економічний ефект. Містам властиве зростання продуктивності на 2–5% при подвоєнні чисельності населення (World Urbanization Prospects. The 2018 Revision United Nations). Світ урбанізується – і виникає питання, як це вплине на суспільство й життя окремих людей.

Іншим повсюдним фактором, який впливає на сучасне людство, стала глобалізація. Через усеохопність глобалізації вона зачіпає більшість міст, але лише деякі з них стають по-справжньому глобальними. У 2020 році на першому місці серед глобальних міст – Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Париж і Сінгапур. Як стверджується в Новій програмі розвитку міст ООН 2016 року, «якщо процес урбанізації буде розумно спланований та ефективно організований, то він зможе стати значущим інструментом для досягнення сталого розвитку як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються» (Доклад «Ход здійснення Нової програми розвитку городов и Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года»). Таким чином, вивчення синкретизму процесів урбанізації та глобалізації є нагальним питанням, обумовленим соціально-економічними й культурними тенденціями ХХІ ст. Актуальним процес ефективної урбанізації є і для українських міст.

Феномен глобалізації привернув увагу дослідників у другій половині ХХ ст. До осмислення глобалізації зверталися З. Бауман, У. Бек, К. Леві-Стросс, І. Валерстайн, С. Сассен та інші [1; 3; 4; 14, 24; 30], серед українських учених – П. Куцик, А. Малюк та інші [12; 18]. Процеси глобалізації міста стали предметом вивчення низки західних авторів, зокрема С. Сассен, авторку терміна «глобальне місто» (англ. «Global City»), М. Кастельса, Р. Флориду, Дж. Фрідмана та інших [10; 24–26; 30–31].

Сучасне велике місто специфічне тим, що воно вбудоване в глобальну структуру економічних, культурних і політичних відносин. Глобалізація стала однією зі сфер, які обумовлюють формування й візуально-архітектурної, і культурно-поведінкової, й економіко-політичної сфери життя міста. Глобалізація створює загальні правила поведінки суспільства, обумовлюючи його в рамках єдиних процесів на світовому та регіональному рівнях. Глобалізація – явище найбільш помітне у ХХ – поч. ХХІ століття, часу, коли процеси комунікації значно прискорилися. Комунікація є одним із головних структуроутворюючих факторів суспільства. Н. Луман характеризує комунікацію як головний механізм, що дає змогу виділити існування суспільства як окремого феномена. Прискорення процесів комунікації стало важливою причиною процесів глобалізації.

Мета статті – осмислення потенціалу явищ глобалізації для успішної урбанізації українських міст, зокрема м. Києва. Українські міста поки що не стали значними центрами глобалізаційних процесів. Утім такі великі міста, як Київ, Одеса, Харків тощо, відіграють важливу роль для регіональних процесів. Україна має потенціал для подальшого розвитку мегаполісів як частини мережі глобальних міст, і важливо виділити сфери, що потребують додаткової уваги при їх становленні.

Виклад основного матеріалу. Як правило, у числі глобальних центрів – міста, що мають тривалу історію та значний культурний бекграунд, що стосується й найбільших українських мегаполісів і вказує на їх потенціал. Утім, як зазначають С. Сассен та Р.С. Лінд, до когорти глобальних міст можуть належати й нові міста, серед таких, наприклад, Маямі. На розбудову цього міста вплинув розвиток інфраструктури, зокрема економічної. Було відкрито відділення латиноамериканських фірм, поживилася міжнародна торгівля, розширився житловий сектор [24]. Тож на полі глобалізованої Європи мають потенціал становлення й менші міста України, які поки не демонструють виразних маркерів глобального міста.

Варто зазначити, що не можна розглядати місто поза його системного зв'язку з міською агломерацією. Як приклад – Київська агломерація, моноцентричне муніципальне утворення, у структурі якого Київ пов'язаний із низкою міст і районів Київської області. Структури передмістя столиці

пов'язані з нею системою економічних та освітніх комунікацій. Маятникова міграція обумовлена тим, що жителів передмістя працює в столиці. Міські агломерації стають специфічною формою урбанізації регіонів. Одна з її причин – дорога вартість житла в основному місті, проблеми екології тощо.

Глобальні міста – форма мегаполісу, яка займає одне із центральних місць в інформаційній і фінансовій комунікації всієї світсистеми. Варто відзначити, що не тільки сам мегаполіс може являти собою глобальне місто. Деякі вчені зараховують до його структури й міську агломерацію або своєрідну хорду міст. Міська агломерація – важливе питання сучасної урбаністики, тому соціально-економічні маркери та індикатори життя міста мають стосуватися життя всієї агломераційної структури.

Як зазначає І. Валлерстайн, школа світсистемного аналізу заговорила про глобалізацію ще до того, як з'явилось це слово [4]. Як одиниця цього аналізу розуміється світсистема, а не національна держава [4]. Соціальна дійсність визначається не особливостями суспільства тієї чи тієї країни. Вирішальними факторами є «держави й міждержавні структури, виробничі фірми, домогосподарства, класи, різноманітні групи та об'єднання – і саме ці інститути формують основу, яка дає змогу системі функціонувати, але водночас живить конфлікти й суперечності, які її пронизують» [4].

І. Валлерстайн зазначає, що для світекономіки вирішальною соціально-культурною тенденцією є накопичення капіталу, що негласно постулюється як мета подібної світсистеми. Відповідно, міждержавні структури, транснаціональні компанії, інститути різних рівнів накопичення капіталу вбачають як найбільш важливу справу. Окремі індивідууми діють у руслі заданого суспільством вектору. Цифрова економіка дає можливість кожному стати підприємцем за допомогою нових платформ. Інстаграм, Фейсбук та інші соціальні мережі використовуються як засіб просування товарів окремих користувачів. Разом із тим окреме домогосподарство не може конкурувати з транснаціональною компанією. Домогосподарства стають джерелом заробітку для цифрових гігантів, які збирають надприбутки за рахунок надання платформ користувачам. Можна погодитися з тим, що саме накопичення капіталу стає одним із найбільш впливових каменів сучасного глобального світу. Відповідно, накопичення капіталу є й одним із найбільш впливових важелів, що сприяють глобалізації.

Економіка – одна з головних ланок у механізмі міського життя. Для міст та агломерацій драйверами економічного зростання можуть бути будь-які економічні галузі. Разом із тим для великих міст та агломерацій концентрація на інноваційних галузях економіки, таких як наукоємні виробництва, фінанси або освіта, може бути більш вигідною, ніж невеликим містам. Диверсифікована економіка міста створює кращу комунікацію між інноваційними галузями в межах мегаполісу й агломерації. Зокрема, концентрація освітніх хабів, таких як університети або освітні курси, які готують фахівців для нових галузей, забезпечують людський капітал для інноваційних сфер.

Утім не тільки економічна взаємодія створює підвалини для глобального світу. Кінець ХХ століття позначено особливим розвитком економічних, культурних, соціальних, політичних, наукових тощо взаємозв'язків. Разом із пришвидшенням процесів комунікації пришвидшується й глобалізація. Уніфікованість і взаємозалежність виразно окреслюється на всіх рівнях, які зачіпає глобалізація, у тому числі в житті міст. Світ уніфікується, що викликає як позитивні, так і негативні рецепції в суспільному та науковому дискурсах. Процеси технологічного розвитку пришвидшують комунікацію. М. Маклюєн говорить про сучасний світ як «глобальне село»: «Ми живемо в єдиному тісному просторі, у якому лунає звук племінних барабанів» [17]. Масова міграція та вестернізація додатково руйнують кордони.

Термін «глобалізація» набув широкої популярності завдяки роботі «Глобалізація ринків» науковця й маркетолога Т. Левітта, яка вийшла друком у 1983 р. Він слушно помітив: майбутнє належить не транснаціональним підприємствам, а глобальним: «Комерційний успіх подібного підходу підтверджує успіх McDonald's на Єлисейських полях, Coca-Cola в Бахрейні й Pepsi-Cola в Москві, рок-музики, грецького салату, голлівудських фільмів, косметики Revlon, телевізорів Sony та джинсів Levi's усюди. Ці приклади ілюструють загальний дрейф у бік однаковості у світі» [15]. У конкуренції глобального світу виграє не адаптований під смаки конкретного ринку продукт, а максимально дешевий, надійний і такий, що відповідає сучасному світовому стандарту.

Схильність глобалізації до уніфікації та нівелювання меж перегукується з онтологією міського життя. Р. Парк відзначає: «Міська спільнота є, нарешті (оскільки вона зараз, як і завжди була плавильним котлом рас і культур), регіоном виникнення нових інститутів у міру занепаду старих, їх перетворення й зникнення» [21]. Глобалізація, як й урбанізація, уніфікують спосіб життя та практики повсякденності.

Разом із тим уніфікація може нести загрози для розвитку людства, вважає антрополог К. Леві-Стросс: «Для прогресу потрібно, щоб люди співпрацювали; під час співпраці вони бачать, як поступово відбувається стирання якісної відмінності їхніх вкладів, хоча саме первісна розмаїтість робила їхню співпрацю плідною та необхідною» [14]. Світова цивілізація має носити коаліційний характер, аби зберігати самобутність культур і спільнот. Відповідно, сучасне глобалізоване місто стає перед потребою в універсальній інклюзії: велике місто має бути толерантним і мультикультурним.

Глобалізація світового господарства з одночасним розмиванням національного суверенітету сучасних держав, фрагментацією соціально-класової структури, ціннісною трансформацією в напрямі посилення індивідуалістичної орієнтації масової свідомості, комерціалізацією системи вищої освіти [6–7; 11; 35–36] формує нову конфігурацію нерівності, у якій найбільш успішні й урбанізовані міста стають центрами технологічних, економічних і культурних інновацій.

Сучасний світ нерівності формує соціальний розкол не тільки між індустріально розвиненими урбанізованими й аграрними територіями. Ці центри відриваються від решти світу, перевершують у розвитку власні національні економіки країн, що відносяться до категорії успішних. Це відкриває новий вимір нерівності, доповнюючи модель глобальної економіки з її поділом на «ядро», «периферію» й «напівпериферію», або «глобальний Північ» і «глобальний Південь».

Як пише С. Сассен, багатство і влада концентруються скоріше в мережі суперурбанізованих зон, які відіграють у транснаціональній економіці роль «командних центрів», що домінують і над сировинними, і над індустріальними регіонами. Згідно з даними дослідження Інституту Брукінга, у 2012 р. 300 найбільших міст, чие населення становить лише 19% населення світу, забезпечували 51% світового валового продукту [33]. На думку Д. Іванова, глобалізація призводить не до виникнення «всесвітнього суспільства», скоріше, до утворення мережі анклавів глобальності. У таких мегаполісах, як Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Лондон, Токіо, Москва тощо, це повсякденний досвід транснаціонального, мобільного та мультикультурного життя. Навіть у найбільш розвинених країнах доступ до соціально значущих ресурсів в анклавах глобальності істотно відрізняється від умов життя зовнішніх щодо мегаполісів просторах [9].

Уніфікація може передаватися на соціальні практики. Зрештою, однаковий спосіб життя в однакових умовах призведе до подібного життєвого укладу. Важко уявити, пише К. Леві-Стросс, щоб одна цивілізація могла скористатися стилем життя іншої. У цьому випадку або один патерн буде розчинено в іншому, або виникне новий патерн у результаті синтезу, який не зводиться до попередніх [14].

Маркетолог Т. Левітт, який розглядає процеси глобалізації з позицій ринку, зауважує про зміни способу життя в глобальному суспільстві: «Різні культурні переваги, національні смаки і стандарти – це пережитки минулого. Деякі з них помруть поступово, інші будуть процвітати на глобальному ринку. Так звані етнічні ринки є хорошим прикладом. Китайська їжа, лаваш, країна й західні музика, піца і джаз зараз популярні всюди. Вони націлені на сегмент ринку, який існує у світовому масштабі. Це не суперечить глобальній гомогенізації, але підтверджує цю тенденцію» [15]. Таким чином, культурні та соціальні практики повсякденності уніфікуються, що на теперішній момент є паливом для цивілізації.

Гібридизація породжує нові уніфіковані форми, розчиняючи багатоманіття старих. Утім багатство форм вичерпується. Глобалізація може призвести до ситуації зупинки прогресу, про яку попереджає К. Леві-Стросс.

Викликає цікавість думка К. Леві-Стросса про соціальну диференціацію як наслідок прогресу. Так, неолітична революція призвела до виникнення держав, каст і класів, а індустріальна революція зумовила виникнення пролетаріату та нових форм експлуатації людської праці [14]. Інформаційне глобалізоване суспільство також має викликати зміни в соціальній структурі.

Отже, глобалізація стала незмінною частиною суспільних процесів. Найвиразніший маркер цього – глобалізована економіка. На ринках домінують глобальні компанії, що створюють уніфіковану однорідну продукцію. Такий продукт має високу якість, вигідний і для покупця, і для виробника. Для виробника – через достатню маржу, для покупця – через невисоку середню ціну.

Відзначимо так само, що практики споживання якогось продукту стають частиною усталеного життєвого укладу. Особливо це стає помітним у великих містах. Вони більше схильні до процесів глобалізації через більш виражену вбудованість у мережу глобальних наднаціональних процесів. Можна очікувати, що процеси урбанізації великих міст будуть проходити під знаком глобалізації й сильніше відображати її тренди. Глобалізація великого міста є маркером залученості країни в наднаціональні процеси. Разом із тим глобалізація призведе до стирання етнічної ідентичності, уніфікації практик побуту, посилить міграційні процеси й фінансову нерівність.

Нині близько половини населення світу проживає в містах [29]. Ступінь урбанізації досягає незнаного рівня, тож важливою сферою наукового мислення стає урбаністика. Ця наука має інтердисциплінарний характер і зосереджена на дослідженні специфіки функціонування міста та його внутрішніх структур [2], а також розмірковує, як поліпшити механізми функціонування цих структур. Урбанізація – низка процесів розвитку й розбудови міст і «збільшення їх ролі в соціально-економічному й культурному житті суспільства» [2]. Урбанізація як процес зумовлений концентрацією засобів виробництва. Міста ставали великими промисловими центрами, об'єднуючи довкола себе мільйони людей. Разом із тим не менш важливим для урбанізації є формування особливих соціокультурних умов. Місто стає осердям соціокультурної та суспільно-політичної динаміки.

Сьогоднішній світ перетворено на складне системне явище, де кожна країна та місто перебувають у невидимій взаємодії. Міста набувають нової якості через стрімкі темпи зростання населення й ускладнення інфраструктури. По мірі поступу інформаційного суспільства місто стає почасти віртуальним, переходить у «цифровий вимір». Це частково полегшує проблеми комунікації, утім створює додаткову, часто експериментальну інфраструктуру, яка функціонує в режимі он-лайн.

Одна зі специфічних рис сьогодношньої урбанізації – глобалізація. «Глобалізація й нові інформаційні технології є одними з головних сил, перебудовують сьогодні соціальні, економічні політичні відносини, а також форми суб'єктивності» [25]. Глобалізація позначена поглибленням економічних, культурних, комунікаційних зв'язків, інтенсифікацією ринків капіталу, робочої сили, технологій. Місто стає осередком таких перетворень.

Передусім глобалізація міста відбувається через економічні процеси. Глобальне місто – це насамперед місто, що має великий вплив на економіку регіону та світу. С. Сассен відзначає, що, незважаючи на цифровізацію деяких секторів економіки, локалізація все ж має значення для них [25]. Розмір міста та його агломерації при цьому мають не вирішальне значення. Глобальне місто – це простір, де глобалізація отримує конкретне втілення в суспільному й економічному житті. Оскільки система, що визначає їх функціонування, більша від національної економіки та культури, життя такого міста знаходиться й під впливом транснаціональних мереж циркуляції економічного, культурного та людського капіталу.

Важливим фактором успішної глобалізації міста, окрім докорінних інфраструктурних перетворень, є створення особливої культури: «Елементи національного (наприклад, фірми, капітал, культура) можуть усе частіше знаходитися за межами територіальної держави, наприклад, в іншій країні або в цифрових просторах» [25]. Л. Вірт як один із фундаторів соціології міста вводить у науковий дискурс поняття урбанізму як способу життя (urbanism as a way of life), чим значно розширює евристичний потенціал соціологічних інтерпретацій урбаністичних практик: «До тих пір, поки ми ототожнюємо урбанізм із фізичним існуванням міста, розглядаючи його як суворо обмежену в просторі сутність, і вважаємо, що всі міські властивості раптово зникають, як тільки ми перетинаємо довільно встановлену межу, ми, імовірно, так ніколи й не дійдемо адекватної концепції урбанізму як способу життя. Технологічний прогрес у засобах транспорту й комунікації, що відкриває воістину нову епоху в історії людства, підкреслив роль міст як домінуючих елементів нашої цивілізації, призвів до поширення міського способу життя далеко за межі міста як такого» [28, р. 4–7]. Урбанізація, за Л. Віртом, – це вже не просто процес, за допомогою якого люди підтягуються в місце, зване містом, і вбудовуються в його систему життєдіяльності. Це ще й кумулятивне посилення характеристик, які відрізняють пов'язаний зі зростанням міст спосіб життя. Це рух до способів життя, що вважаються міськими, які проявляється в людей усюди, де вони опиняються в радіусі чарівних впливів, що йдуть від міста по транспортних і комунікаційних каналах, у силу величезної могутності його інститутів та особистостей [28, р. 4–7].

Не уникнули такого впливу урбаністичного способу життя традиційні інститути шлюбу та сім'ї й пов'язані з ними гендерні ролі. Як зазначає Т. Коломієць, урбанізацію як процес, що детермінує розвиток міської культури, характеризує значне послаблення впливу традиційних норм і правил на поведінку особистості, зниження ролі соціальних інститутів, нівелювання значимості думки територіальних общин. У цих умовах відбуваються складні динамічні процеси, пов'язані з функціонуванням гендерних ролей. Тенденції відходу від традиційних патріархальних поведінкових патернів, що пов'язують чоловіків із публічним простором та інструментальною функцією (гендерна роль «годувальника»), а жінок – із приватним простором та експресивною функцією (гендерна роль «берегині сімейного вогнища»), помітні ще в середині минулого століття [13, с. 39].

Фемінізм як продукт глобалізаційно-урбаністичних процесів і потужний суспільно-політичний рух поступово надав жінкам більше прав для політичної, культурної, економічної самореалізації, але переважно в межах урбаністичного простору (повсякденні практики доглядової праці й пов'язаних із нею інструментальних та експресивних функцій у сільській місцевості залишилися більшою мірою традиційними та консервативними й базуються на чітких демаркаційних лініях між чоловічим і жіночим простором і формами зайнятості й самореалізації).

Утім, аналізуючи концепцію патріархату С. Волбі, можна констатувати, що формальні зміни призвели до певного послаблення приватного патріархату з одночасним посиленням публічного патріархату. Залишаючись патріархальним, домогосподарство перестало бути основним місцем прояву патріархальних тенденцій. В умовах приватної форми патріархату відбувається індивідуальна експропріація результатів жіночої праці чоловіками на рівні домогосподарств, водночас в умовах публічної форми патріархату відбувається колективне привласнення результатів жіночої праці чоловіками шляхом наявних систем оплати й моделей зайнятості на рівні суспільства [13, с. 39].

Якщо урбаністичним впливам досить важко розхитувати підвалини «публічного патріархату», то приватна сфера сім'ї та міжособистісних взаємин зазнає значно потужніших трансформаційних

впливів. Поверховість, анонімність і плінність міських соціальних зв'язків дають змогу зрозуміти ту розумову витонченість (sophistication) і ту раціональність, які зазвичай приписують мешканцям міст [38, р. 12]. Це призводить до нівелювання багатьох традиційних цінностей. Зокрема, значних впливів зазнала концепція батьківства. Однією з традиційних цінностей української аграрної культури, на основі якої формувалася модель батьківства, була настанова на розмноження й багатодітність. Відсутність у подружжя дітей завжди трактувалася як особисте нещастя: усна народна творчість передає всю глибину і трагедійність сприйняття бездітності: «з дітьми хата – базар, без дітей – кладовище». Особливо важливою реалізація репродуктивних функцій була для жінки, оскільки саме через материнство жінка могла реалізувати одну з провідних гендерних ролей, сприяючи підвищенню свого статусу та відтворенню й закріпленню основних гендерних стереотипів [13, с. 40]. Трансформація цінностей дітонародження та батьківства, спричинена «трансформацією інтимності» (Е. Гіденс) як одного з результатів урбанізаційних процесів, зараз найповніше втілюється в концепції чайлдфрі. Цим терміном називають людей, для яких відмова від реалізації функцій батьківства стала свідомим вибором. Людей із чайлдфрі-ідеологією у двох основних формах: «реджектори» (ті, що відчують гостру відразу до процесів вагітності, дітонародження й вигодовування, демонструють неприязнь до дітей) та «афексіонадо» (у цілому позитивно ставляться до дітей, але вважають реалізацію репродуктивних функцій перешкодою для власної свободи й самореалізації) – уперше описала канадська дослідниця Д. Віверс у відомій праці «Childless by Choice» [37]. Пізніше тема чайлдфрі як свідомого вибору активно розпрацьовувалася в руслі феміністичної оптики (Емі Блекстоун, Орні Донат): бездітність дає змогу жінкам відійти від гендерних стереотипів, що абсолютизують материнство, і сконцентруватися на кар'єрному зростанні та інших формах особистісної самореалізації. При цьому варто пам'ятати, що саме в межах урбанізму як способу життя, що спирається на ідеї індивідуалізму, атомізації, раціоналізму, прагматизму, динамічності й відкритості стосунків, концепція багатодітності як невід'ємного складника консервативної патріархальної сімейної культури зазнала значних трансформаційних впливів, підважуючи та нівелюючи провідну роль репродуктивних функцій.

Маркери глобалізованості в культурному середовищі яскраво видно в тих сферах культури, які реалізують основні потреби людини. До таких можна віднести комунікацію. Вона реалізована в соціальних мережах, які за своєю концепцією не знають кордонів. Мережеві комунікації впливають на розвиток економіки та розширення політичної участі в сучасному світі [8, с. 22–24]. Іншим маркером є харчування: в Україні представлено низку продукції транснаціональних корпорацій. Важливим структурним елементом може бути розмаїття ресторанів та інших закладів харчування, зокрема в Києві представлена кухня багатьох культур та етносів. Мова може йти як про виразно глобалізовану кухню: піцу, суші, китайську кухню тощо, водночас бачимо й інші етнічні кухні, тобто реалізацію процесів глокалізації.

Глобальне місто не створюється кількістю його жителів. Навпаки, зростання населення, яке не підкріплено достатнім розвитком інфраструктури, призводить до погіршення рівня життя. С. Сассен та Р.С. Лінд наводять приклад Індії, яка прагне до урбанізації на кшталт США: «Чи в змозі індійські дороги витримати більше трафіку або чи спроможні каналізаційні труби слугувати для ще більшої кількості багатоповерхових будинків?» [32, р. 18]. Якщо звернутися до даних про світовий трафік, побачимо, що не так багато міст випереджають українські мегаполіси в завантаженості трафіку.

Звернемося до даних, які наводить нідерландська компанія «TomTom». Ця компанія займається GPS-навігацією. Згідно з дослідженням «Traffic Index» за 2019 р., яке враховує інформації 416 міст у 57 країнах на 6 континентах, Київ займає 3 місце за проблемністю трафіку в Європі і 12 серед усіх міст світу (Traffic Index, 2019). Рівень заторів у Києві становить 53%; це означає, що в «годину пік» 30-хвилинна поїздка займатиме на 53% більше часу. Трансформуючи проценти у хвилини, унаочнимо, з якою складною ситуацією стикаються кияни. Ураховуючи відсоток заторів, додатковий середній час у дорозі становитиме:

$$0,53 * 30 \text{ хв.} = 15,9 \text{ хв.}$$

Таким чином, загальний середній час подорожі збільшується на половину:

$$30 \text{ хв.} + 15,9 \text{ хв.} = 45,9 \text{ хв.}$$

Серед європейських міст більший за Київ рівень заторів зафіксовано лише в московському регіоні, де він становить 59%, і Стамбулі – 55%. Не набагато краща від столиці ситуація в Одесі, яка займає 7 місце в Європі та 18 у світі. Рівень заторів у цьому місті становить 47%. Харків посів 9 місце в Європі та 22 у світі з рівнем заторів 45%. Більшість європейських мегаполісів показують кращі результати, зокрема такі великі міста, як Париж, Рим і Лондон. Непокіють і динаміка зростання рівня заторів на дорогах українських мегаполісів. Так, у столиці України за 2019 р. він зріс на 7%. Нижче ми наводимо статистику за 2019 р., яка демонструє перших 25 позицій серед європейських міст, які є лідерами за рівнем заторів. Усього дослідження «Traffic Index» за 2019 р. враховує 239 європейських міст.

**Європейські міста з найбільшим рівнем заторів згідно з дослідженнями
«Traffic Index» за 2019 рік**

Рейтинг міст за рівнем заторів у Європі за 2019 р.	Рейтинг міст за рівнем заторів у світі за 2019 р.	Місто	Країна	Рівень заторів за 2019 р.	Динаміка рівня заторів за 2019 р.
1	6	Московська область	Росія	59%	+3%
2	9	Стамбул	Туреччина	55%	+2%
3	12	Київ*	Україна	53%	+7%
4	14	Бухарест	Румунія	52%	+4%
5	16	Санкт-Петербург	Росія	49%	+2%
6	17	Дублін	Ірландія	48%	+3%
7	18	Одеса*	Україна	47%	0%
8	19	Лодзь	Польща	47%	+3%
9	22	Краків	Польща	45%	+5%
10	23	Новосибірськ	Росія	45%	+1%
11	25	Самара	Росія	44%	0%
12	27	Познань	Польща	44%	+5%
13	29	Харків*	Україна	43%	0%
14	30	Афіни	Греція	43%	+3%
15	33	Единбург	Об'єднане Королівство	41%	+1%
16	35	Єкатеринбург	Росія	41%	+4%
17	37	Варшава	Польща	40%	+1%
18	41	Вроцлав	Польща	39%	+4%
19	42	Париж	Франція	39%	+3%
20	43	Рим	Італія	38%	-1%
21	44	Брюссель	Бельгія	38%	+1%
22	45	Лондон	Об'єднане Королівство	38%	+1%
23	47	Дніпро*	Україна	37%	0%
24	48	Будапешт	Угорщина	37%	+2%
25	53	Люксембург	Люксембург	36%	+3%

* – у таблиці нами виділено українські міста серед перших 25 позицій рейтингу.

Подібна статистика невтішна, з огляду на ускладнення життєвого укладу мешканців великих українських міст і їх метрополій. Згідно з даними статистики компанії «TomTom», киянин, який користується транспортом у години пік, на рік витратить приблизно 227 годин свого життя, або 9 днів та 11 годин. Одесит проводить приблизно 184 години, або 7 днів і 16 годин, у заторах; харків'янин – 163 години, або 6 днів 19 годин (TomTom: MapMaking in the Era of Big Data, 2019). Як бачимо, у ситуації глобалізаційних впливів, коли категорія простору поступово нівелюється й витісняється категорією часу, а поняття «відстані», за слушним зауваженням З. Баумана, втрачає значення об'єктивної безособової фізичної даності, а набуває властивостей соціального продукту: його величина залежить від швидкості, з якою ми його долаємо, міські трафіки є потужним деструктивним чинником розвитку міста [1, с. 15]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває ідея зонування міст: перевага надається функціям, а не простору, логіка та естетика вимагають від кожного елемента міської забудови функціональної визначеності й однозначності.

Сучасне місто описане Л. Віртом у праці «Урбанізм як спосіб життя» (1938 р.) як таке, що призводить до утворення все більших і різноманітних спільнот, що співіснують у все щільнішому середовищі [38]. Подібні трансформації можна розуміти як своєрідний еволюційний процес, якому властиві не лише підвищення чисельності населення, а також диверсифікація та конфлікти. По мірі збільшення міграції до міст збільшується його расове, етнічне й культурне різноманіття, що вважаються позитивною рисою цього процесу. Однак водночас зі зростанням цього різноманіття виникають

конфлікти цими уособленими групами городян, які змагаються за обмежені можливості та ресурси. Подібні процеси ми бачимо в багатьох великих містах сучасної Європи та США.

Зазначену специфіку еволюції сучасних міст чи не краще за всіх описав Р. Парк, який популяризував концепцію екології людини в 1936 р. Згодом він позбудовував одну з найважливіших теорій, необхідну для розуміння сучасного міського середовища, відому як міська екологія. Р. Парк та Е. Берджесс досліджували моделі зростання американських міст, зокрема Чикаго, і зауважили, що це зростання призводило до виникнення своєрідних «концентричних кіл» (теорія концентричних зон).

Р. Парк та Е. Берджесс викладали в Чиказькому університеті, який був колыскою американської соціології. У той період відбувалося стрімке зростання населення міст і населення, що призвело до низки соціальних проблем: злочинність, бідність, етнічні, расові та культурні конфлікти, соціально-економічна нерівність, нестабільність у сім'ях. Подібні соціальні проблеми й сьогодні залишаються відмітною рисою американських соціологічних досліджень.

Спрямувавши свою увагу на злочини та заворушення, які відбувалися в Чикаго, вони помітили високий рівень насилля неподалік від центру міста. Цю місцевість вони описали як конгломерат транзитних кварталів («transitional neighborhoods») і назвали «Зоною II». Тамтешні мешканці мали невеликі доходи та більший за інші райони рівень міграції, як зовнішньої, так і внутрішньої. Ця місцевість також мала численнішу кількість іммігрантських груп, у тому числі зі Східної та Південної Європи, які мігрували до США в пошуках роботи й благополуччя наприкінці XIX – на поч. XX століття. Р. Парк та Е. Берджесс висунули гіпотезу, що ці групи містян конкурували за економічні блага й переваги як і з іншими мігрантами, так й американцями, що призводило до посилення конфліктів.

Сьогодні деякі подібні місця стають осередком джентрифікації, показуючи нове обличчя західного міста. Колишні транзитні квартали ремонтуються та перетворюються на елітні, а расові й етнічні меншини, що в цих осередках довгий час зберігали свою самобутність, витісняються. Прикладом такого району є «Українське село» («Ukrainian Village»), що знаходиться на захід від центру Чикаго. Його залишило більшість етнічних українців, натомість місцевість заповнила елітна джентрифікована нерухомість, де може собі дозволити мешкати лише заможний прошарок містян.

Ця втрата культурного розмаїття й витіснення жителів із низькими доходами, які були майже вигнані зі свого району, викликає занепокоєння та розглядається як передвісник майбутньої ще більшої соціально-економічної нерівності, яку можна побачити в інших джентрифікованих районах у багатьох містах по всій території сучасних Сполучених Штатів. І в міру подальшого зростання у світовому масштабі демографічного тиску й посилення соціально-економічної нерівності, з'являється більше конфліктів і пов'язаних із ними соціальних проблем, спричинених боротьбою за життя й виживання індивідів у дедалі більшій тісноті окремих районів урбанізаційного простору.

Висновки. Отже, глобалізація може стати шансом для українського міста. Швидкий розвиток глобалізаційних процесів пов'язаний із технічними, культурними, економічними, політичними факторами. Важливим складником сучасних глобалізаційних процесів є не просто бурхливий розвиток міст як нових просторово-поселенських структур, а й викликані ними якісні процеси трансформації культурних норм, сімейних цінностей, гендерних стереотипів. Початок XXI століття став часом цифровізації та прискорення комунікації на всіх рівнях. Місто стає фронтиром у цьому, оскільки саме тут стикаються представники різних поглядів, рас, культур. Урбанізація, так само як глобалізація, призводить до уніфікованості й гібридизації, і міста стають осередком подібних процесів. Велике населення міст призводить до проблем у логістиці та інфраструктурі. Утім місто, якщо воно не має відповідних адміністративних, правових, інфраструктурних тощо рішень численних проблем, не може вважатися дійсно глобальним, незважаючи на велику кількість населення. Ми доходимо висновку, що глобалізаційні процеси мають підкріплюватися розвитком інфраструктури й інклюзії у великих містах.

Shkurov E., Yenin M., Kolomiets T., Kenneth Laundra. Globalization processes in the modern city

The pace of urbanization at the beginning of the XXI century is accelerating. For large cities, the processes of globalization are becoming significant. Globalization has become one of the powerful factors that determine the formation of both visual-architectural, and cultural-behavioral and economic-political spheres of city life. Globalization creates and sets the general trends of behavioral patterns of society, determining their frames of unified processes at the global and regional levels. Ukrainian sociological thought lacks a reception of Western discourses of the city's globalization. The article analyzes a number of theses of modern Western scholars on globalization and urbanization. The interdependence

of globalization processes, communication and urbanization is revealed: along with the acceleration of communication processes, globalization, which affects urbanization, is also accelerating. The potential of globalization phenomena in transformational-urban processes is understood: socio-economic, socio-political, socio-cultural. Emphasis is placed on the fact that the globalization of the world economy with the simultaneous erosion of national sovereignty of modern states, fragmentation of social and class structure, value transformation in the direction of strengthening the individualistic orientation of mass consciousness, commercialization of higher education forms a new configuration where the most successful and urbanized cities become centers of technological, economic and cultural innovation. The processes of unification and interdependence, which are clearly traced at all levels of globalization practices, especially in the life of cities, are considered. The world is unifying, which causes both positive and negative receptions in social and scientific discourses. The article focuses on the sociological interpretation of the city in the context of urbanism as a way of life (Urbanism as a Way of Life): the influence of urban lifestyle on the transformation of gender roles, the potential of universal inclusion in everyday life – a big city should be tolerant and multicultural.

Key words: city, sociology of city, urbanization, urban planning, Smart City, Global City, globalization, transformation of gender roles.

Література:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / пер. з англ. І. Андрущенко. Київ, 2008. 109 с.
2. Безлюбченко О.С., Завальний О.В. Урбаністика. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 274 с.
3. Бек У. Что такое глобализация? Москва : Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
4. Валлерстайн И. Миросистемный анализ: Введение / пер. Н. Тюкиной. Москва : Издательский дом «Территория будущего», 2006. 248 с.
5. Ход осуществления Новой программы развития городов и Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года : доклад Ассамблеи ООН-Хабитат Программы Организации Объединенных Наций по населенным пунктам. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/05/hsp_ha_1_4_r.pdf
6. Єнін М., Віхров М. Ідеологічні ідентичності та можливість групових рухів солідарності в сучасній Україні. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологічні науки»*. 2013. № 23. С. 222–236.
7. Єнін М. Еліта і народні маси в суспільстві другого модерну. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2010. № 891. С. 50–55.
8. Єнін М., Коржов Г. Мережева комунікація: ризики та перспективи (на основі соціологічних опитувань громадської думки в країнах Євросоюзу). *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Політологія. Соціологія. Право»: збірник наук. праць. Київ ; Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 1 (49). С. 22–29. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1\(49\).232789](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1(49).232789)
9. Иванов Д.В. Новые конфигурации неравенства и потоковые структуры глэм-капитализма. *Социс*. 2016. № 6. С. 13–23.
10. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
11. Кутуев П., Енин М., Костюченко С. Вызовы успешному трудоустройству молодежи в контексте современной идеологии университетского образования. *Идеология и политика*. 2019. № 2 (13). С. 60–86.
12. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи, становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Видавництво ЛКА, 2015. 594 с.
13. Коломієць Т.В., Василюк О.І. Вплив урбанізації на трансформацію гендерних ролей. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2019. № 4 (44). С. 37–42.
14. Леви-Стросс К. Раса и история. 2006. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/levestr/rasa.php
15. Левитт Т. Глобализация рынков. 2015. URL: <https://marketing-course.ru/levitt-globalizaciya-marketin/>.
16. Луман Н. Введение в системную теорию. Москва : Логос, 2007. 360 с.
17. Мадисон А. Маршалл Маклюэн и информационные войны. 2011. URL: <http://www.mcluhan.ru/articles/marshall-maklyuen-i-informacionnye-vojny/>
18. Малюк А. Дискурс глобализации с точки зрения мир-системного анализа. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2005. № 2. С. 176–197.

19. Метелева Е.Р. Зарубежные подходы к исследованию крупнейших городов в условиях глобализации. *Baikal Research Journal*. 2017. Т. 8. № 1.
20. Офіційний сайт «Traffic Index 2019». URL: <https://www.tomtom.com/>
21. Парк Р. Город как социальная лаборатория. *Социологическое обозрение*. 2002. Т. 2. № 3. С. 4–12.
22. Попов Е.А. Городская среда как объект изучения в социологии. *Социодинамика*. 2019. № 9. С. 20–24.
23. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 25 сентября 2015 года. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/70/1>
24. Сассен С. Глобальный город: введение понятия. *Глобальный город: теория и реальность*. Москва : ООО «Аванглион», 2007. С. 9–27.
25. Сассен С. Город как призма для социальной теории: новые исследовательские перспективы. *Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения РАН*. 2013. Том 13. Вып. 4. С. 74–93.
26. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. Москва : Классика-XXI, 2011. 430 с.
27. 2020 Global Cities Index: New priorities for a new world. URL: <https://www.kearney.com/global-cities/2020>
28. Global Power City Index (GPCI). URL: http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2020_summary.pdf.
29. Hannigan, J., Richards, G. Introduction. *The SAGE Handbook of New Urban Studies*, SAGE Publications Ltd. London, 2017. P. 1–14.
30. Sassen S. The global city: introducing a concept. *The Brown Journal of World Affairs*. 2005. Vol. XI. Iss. 2. P. 27–43.
31. Sassen S. The Global City: Enabling Economic Intermediation and Bearing Its Costs. *City & Community*. 2016. Vol. 15. Iss. 2. P. 97–108.
32. Sassen S., Lynd R. What Makes a Global City Global? *Foreign Policy*. 2010. № 182. P. 18.
33. The Brookings Institution. *Global Metromonitor: Slowdown, Recovery*. Metropolitan Policy Program, 2012. 52 p.
34. TomTom: MapMaking in the Era of Big Data. 2019. URL: <https://corporate.tomtom.com/static-files/2ee5744c-bc66-443c-aed3-0eeb6452d9d9>
35. Yenin M. Higher education in Ukraine: current problems and probable social consequences of its reforming in the context of neoliberal transformation. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2016. № 1. С. 117–126.
36. Yuliya Yurchenko, Pavlo Kutuev, Maksym Yenin, Hennadii Korzhov. Class Divisions and Social Inequality in Independent Ukraine. Mykhailo Minakov, Georgiy Kasianov, Matthew Rojansky (eds.). From «The Ukraine to Ukraine. A Contemporary History, 1991–2021». Ibidem-Verlag, Stuttgart, 2021. 386 p.
37. Veevers. J.E. Childless by choice. Toronto : Butterworths, 1980. 220 p.
38. Wirth Louis. Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*. 1938. Vol. 44. № 1. P. 1–24. URL: <https://www.sjsu.edu/people/saul.cohn/courses/city/s0/27681191Wirth.pdf>
39. World Urbanization Prospects. The 2018 Revision United Nations. New York, 2019. URL: <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf>

References:

1. Bauman Z. Hlobalizatsiya. Naslidky dlya lyudyny i suspil'stva / per. z anhl. I. Andrushchenka. Kyiv, 2008. 109 s. [in Ukrainian].
2. Bezlyubchenko O. S. Zaval'nyy O. V. Urbanistyka. Kharkiv: KHNUMH im. O. M. Beketova, 2015. 274 s. [in Ukrainian].
3. Bek U. Chto takoe hlobalyzatsyya? Moskva: Prohress-Tradytsyya, 2001. 304 s. [in Russian].
4. Vallerstayn Immanuil. Mirosistemnyy analiz: Vvedeniye / per. N. Tyukinoy. Moskva: Izdatel'skiy dom «Territoriya budushchego», 2006. 248 s. [in Russian].
5. Doklad «Khod osushchestvleniya Novoy programmy razvitiya gorodov i Povestki dnya v oblasti ustoychivogo razvitiya na period do 2030 goda» Assamblei OON-Khabitat Programmy Organizatsii Ob'yedinennykh Natsiy po naselennym punktam. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/05/hsp_ha_1_4_r.pdf [in Russian].
6. Yenin M., Vikhrov M. Ideolohichni identychnosti ta mozhlyvist' hrupovykh rukhiv solidarnosti v suchasniy Ukrayini. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (sotsiolohichni nauky)*. 2013. № 23. S. 222–236 [in Ukrainian].
7. Yenin M. Elita i narodni masy v suspil'stvi drugoho modernu. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina*. 2010. № 891. S. 50–55 [in Ukrainian].

8. Yenin M., Korzhov H. Merezheva komunikatsiya: ryzyky ta perspektyvy (na osnovi sotsiolohichnykh opytuvan' hromads'koyi dumky v krayinakh Yevrosoyuzu). *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrayiny "Kyyivs'kyy politekhnichnyy instytut". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo* : zb. nauk. prats'. Kyiv; Odesa: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», 2021. № 1 (49). S. 22–29. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1\(49\).232789](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.1(49).232789) [in Ukrainian].
9. Ivanov D. V. Novyye konfiguratsii neravenstva i potokovyye struktury glem-kapitalizma. *Sotsis*. 2016. № 6. S. 13–23 [in Russian].
10. Kastel's M. Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura / per. s angl. Moskva : GU VSHE, 2000. 608 s. [in Russian].
11. Kutuyev P., Yenin M., Kostyuchenko S. Vyzovy uspeshnomu trudoustroystvu molodezhi v kontekste sovremennoy ideologii universitetskogo obrazovaniya. *Ideologiya i politika*. 2019. № 2 (13). S. 60–86 [in Russian].
12. Kutsyk P.O., Kovtun O.I., Bashnyanyn H.I. Hlobal'na ekonomika: pryntsypy, stanovlennya, funktsionuvannya, rehulyuvannya ta rozvytku: monohrafiya. L'viv: Vydavnytstvo LKA, 2015. 594 s. [in Ukrainian].
13. Kolomiyets' T.V. Vasylets' O.I. Vplyv urbanizatsiyi na transformatsiyu hendernykh roley. *Visnyk NTUU «KPI»*. *Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*. 2019. № 4 (44). S. 37–42 [in Ukrainian].
14. Levi-Stross K. Rasa i istoriya. 2006. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/levestr/rasa.php 15 [in Russian].
15. Levitt T. Globalizatsiya rynkov. 2015. URL: <https://marketing-course.ru/levitt-globalizaciya-marketin/> [in Russian].
16. Luman N. Vvedeniye v sistemnyu teoriyu. Moskva: Logos, 2007. 360 s. [in Russian].
17. Madison A. Marshall Maklyuen i informatsionnyye voyny. 2011. URL: <http://www.mcluhan.ru/articles/marshall-maklyuen-i-informacionnye-vojny/> [in Russian].
18. Malyuk A. Diskurs globalizatsii s tochki zreniya mir-sistemnogo analiza. *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing*. 2005. № 2. S. 176–197 [in Russian].
19. Meteleva Ye. R. Zarubezhnyye podkhody k issledovaniyu krupneyshikh gorodov v usloviyakh globalizatsii. *Baikal Research Journal*. 2017. T. 8. № 1 [in Russian].
20. Ofitsiyyny sayt «Traffic Index 2019». URL: <https://www.tomtom.com/> [in Russian].
21. Park R. Gorod kak sotsial'naya laboratoriya. *Sotsiologicheskoye obozreniye*. 2002. T. 2. No. 3. S. 4–12 [in Russian].
22. Popov Ye.A. Gorodskaya sreda kak ob'yekt izucheniya v sotsiologii. *Sotsiodinamika*. 2019. № 9. S. 20–24 [in Russian].
23. Rezolyutsiya General'noy Assamblei OON ot 25 sentyabrya 2015 goda «Preobrazovaniye nashego mira: Povestka dnya v oblasti ustoychivogo razvitiya na period do 2030 goda». URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/70/1> [in Russian].
24. Sassen S. Global'nyy gorod: vvedeniye ponyatiya. Global'nyy gorod: teoriya i real'nost'. Moskva: OOO «Avanglion», 2007. S. 9–27 [in Russian].
25. Sassen S. Gorod kak prizma dlya sotsial'noy teorii: novyye issledovatel'skiye perspektyvy. *Nauchnyy yezhegodnik Instituta filosofii i prava Ural'skogo otdeleniya RAN*. 2013. Tom 13. Vyp. 4. S. 74–93 [in Ukrainian].
26. Florida R. Kreativnyy klass: lyudi, kotoryye menyayut budushcheye. Moskva: Klassika-XXI, 2011. 430 s. [in Russian].
27. 2020 Global Cities Index: New priorities for a new world. URL: <https://www.kearney.com/global-cities/2020> [in English].
28. Global Power City Index (GPCI). URL: http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2020_summary.pdf [in English].
29. Hannigan J., Richards G. Introduction. *The SAGE: Handbook of New Urban Studies*, SAGE Publications Ltd, London, 2017, pp. 1–14 [in English].
30. Sassen S. The global city: introducing a concept. *The Brown Journal of World Affairs*. 2005. Vol. XI, Iss. 2, University of Chicago Press, Chicago, pp. 27–43 [in English].
31. Sassen S. The Global City: Enabling Economic Intermediation and Bearing Its Costs. *City & Community*, 2016. 06 Vol. 15, Iss. 2, pp. 97–108 [in English].
32. Sassen S., Lynd R. What Makes a Global City Global? *Foreign Policy*. No. 182 November. 2010, p. 18 [in English].
33. The Brookings Institution. Global Metromonitor: Slowdown, Recovery. Metropolitan Policy Program, 2012. 52 p. [in English].
34. TomTom: MapMaking in the Era of Big Data. 2019. URL: <https://corporate.tomtom.com/static-files/2ee5744c-bc66-443c-aed3-0eeb6452d9d9> [in English].

35. Yenin M. Higher education in Ukraine: current problems and probable social consequences of its reforming in the context of neoliberal transformation // *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing*. 2016. № 1. С. 117–126 [in English].
36. Yuliya Yurchenko, Pavlo Kutuev, Maksym Yenin, Hennadii Korzhov. Class Divisions and Social Inequality in Independent Ukraine // Mykhailo Minakov, Georgiy Kasianov, Matthew Rojansky (eds.). From «The Ukraine to Ukraine. A Contemporary History, 1991–2021». Ibidem-Verlag, Stuttgart 2021. 386 p. [in English].
37. Veevers. J. E. Childless by choice. Toronto : Butterworths, 1980. 220 p.
38. Wirth Louis. Urbanism as a Way of Life. *The American Journal of Sociology*. 1938. Vol. 44, No. 1. P. 1–24. URL: <https://www.sjsu.edu/people/saul.cohn/courses/city/s0/27681191Wirth.pdf> [in English].
39. World Urbanization Prospects. The 2018 Revision United Nations. New York, 2019. URL: <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Report.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції 01.10.2021

Стаття рекомендована до друку 12.10.2021